

Budapest keletkezése ezeréves évfordulójának
megalapítása.

Budapest alapítása 700 éves évfordulójának 1955-re tervezett megünneplése IV. Béla királynak két 1255-ben kelt oklevelére támaszkodik. Az egyikben IV. Béla elmondja, hogy a tatárjárás után - még 1255 előtt - a pesti hegyen /a mai várhegy/ várat alapított, nagyszámu lakosokkal töltötte meg és a Duna szigetén /a Margitszigeten/ apácamonostort alapított. A másik oklevél szerint a pesti vár napi vásárjának vámjait a nyulakszigeti /margitszigeti/ monostornak adja és megállapítja a vásárvám tételeit.

A mai vár megalapítása kétségtelenül jelentős mozzanat Budapest történetében. A mai vár megalapításával indult el az a folyamat, amely a kitünő helyen fekvő várat a kormányzat központjává, az ország szívévé tette, elhódítva Székesfehérvártól és Esztergomtól ezt a helyet. Ez a két oklevél tesz először említést a mai vár helyén épült várról, ha magának a várnak az építését nem is tehetjük pontosan 1255-re, mert az oklevél mult időben beszél a vár felépítéséről. Kétségtelen viszont, hogy a várépítés sok évig tartó munka, a az 1255 évet fel foghatjuk e munka befejezésének időpontjaként. Ilyen alapon tehát a budai vár alapításának 1255-i időpontja megállhat.

Ugyanakkor kétségtelen, hogy Budapest város alapítását ez az adat nem jelenti.

Már maga a várhegy 1255 előtt jelentékeny lakossággal rendelkező hely kellett legyen, mert 1247-ben és 1248-ban említik a budai új hegyen /a várhegyen/ levő Sz. Mária templomot s az 1255-ben említett napi vásár is több éves fejlődési folyamat eredménye kell legyen,

A város többi elemei viszont még régibb multra tekintenek vissza.

Obudának a honfoglaláskor történt megszállását Anonymus említi. Anonymus szavait komoly kritikával kell mérlegelnünk; ebben az esetben azonban Anonymus megjegyzését más adatok is támogatják. Anonymus szerint a rómaiak városa, ill. Attila városa /Aquincum/ helyén Kurszán vezér szállott meg és birtokba vette az ott talált várat, amelyet azóta Kurszán várának neveznek. E kurszán vára, melyet későbbi oklevelek is emlegetnek, helyileg a romokban ma is álló nagy római cirkuszszal azonos. Mivel Kurszán honfoglaló vezérről egykoru görög és nyugati források is említést tesznek, Anonymus adata komoly hitelt érdemel. Ez pedig azt jelenti, hogy az Obuda magját képező Kurszánvárat a honfoglaló magyarok a római romok felhasználásával 900 körül tették védelemre alkalmas hellyé.

A hely jelentőségére mutat Anonymus azon adata is, mely szerint 907-ben Árpádot itt temették el egy patak forrása felett; ott ahol Anonymus idejében Fehéregyháza állott /Obuda, a Viktória téglagyár helyén/.

Obudát a XI-XIII. században Budavára néven ismerték. Gallus 1113-ban készült komoly hitelt érdemlő krónikája szerint Péter király alapította a budavári Szent Péter egyházat /1038-44, 1044-46/ a később Obudának jelentőséget adó budai prépostságot vagy társas káptalant. /Krónikáink azon adata, amely szerint Szent István alapította volt, bizonyíthatóan XIII. századi hitelt nem érdemlő hozzátoldás. /Közeli- ben I. Géza király /1074-77/ vásárhelyet alapított, melynek vámját II. Géza 1148-ban a budai prépostságnak adományozta. Idrisi szicíliai

arab geográfus 1153-ban Baduara néven sorolja fel a jelentékeny magyar városok között. A XII. század végén tűnik fel német forrásokban Obuda Etzelen bürge, Ezilnburg, urbs Adtile néven, s Anonymus 1200 körül már világosan megmondja, hogy e város neve magyarul Budauar, németül pedig Ecilburg /Attila városa/.

Obuda fontosságát és városi jellegét számos tatárjárás előtti adat bizonyítja. 1211-ben említik, mint tüzesvaspróba helyét. 1212-ben II. Endre a budai egyház /prépostság/ körül fekvő terület joghatóságát, vásárvámját és szőlőinek oszboradóját a prépostságnak biztosítja. Ugyanígy említést tesz az itt lévő királyi házról s annak őreiről; 1223-ban Albericus krónikája pedig Esztergom és Budavár égéséről tudósít. 1231-ben egy budai latin /olasz vagy vallón/ kereskedőről van tudomásunk. Mindezek az adatok azt mutatják, hogy a tatárjárás előtti Budavár a mai Obuda alapítása évszázadokkal megelőzte a mai budai vár alapítását.

Ami Pestet illeti, első adatunk szintén Anonymustól származik. Ezze-rint Taksony vezér /950-970/ a Pestnek nevezett várat az ő idejében beköltözött izmaelitáknak adta. Anonymus ezen adatának hitelességét nincs módunkban ellenőrizni, de egyéb adatok ki nem zárják s így számolnunk kell vele. A mohamedán vallású izmaelitákkal, /kik részint volgai bolgárok, részint korezni kálizok voltak/ a magyarok már a honfoglalás előtt kapcsolatban voltak. Az Árpádkorban a magyarországi kereskedelem és pénzüzetek jelentékeny részét ők bonyolították le. Minthogy az Anonymus által említett Pest vára a Belvárosban feltárt római Gastrummal azonosítható, Anonymus adata úgy értelmezhető, hogy Taksony vezér e római Castrum maradványait adta át az izmaelitáknak. Hogy ez pontosan mikor történt, évszám híján nem dönthető el. Taksony vezérről annyit mondhatunk hogy 950 és 970 között uralkodott. Ha a hosszabb perióduson belül valamely eseménnyel szabad Anonymus adatát kapcsolnunk, az a 955-i augsburgi vereség időpontja. 955-ig a magyarok oszák-nem 2-3 évenként vezettek kalandozó hadjáratokat nyugat és Bizánc ellen, és e kalandozásokról gazdag zsákmánnyal tértek haza, amely egyébként kereskedelmi úton beszerezhető szükségleteiket kielégítette. 955-ben a kalandozó hadjáratok megszűntek, ami egy döntő fontosságú belső fejlődés kezdetét jelentette. A Kelettel való kereskedelmet jelentékeny részben kezükben tartó izmaeliták fontossága ekkor nőtt meg, a Pest várának a részükre való átengedése ekkor válhatott időszerezvé. Ilyen módon Pest alapítása 1955-ben 1000 évesre tehető.

Pest történetének fontosabb évszámai közül megemlítjük, hogy a Bécsi Képes Krónika már 1061-ben említi a pesti révet; 1148-ban II. Géza király a pesti rév vámját odaadta a budai prépostságnak; 1153-ban Idrisi térképe Pestkastru /Pest Castrum/ néven említi; 1202-ben Imre király a pesti /vásár/ vám felét a Gyulaszigeti monostornak adta. 1218-ban II. Endre a pesti szaracénoktól, azaz izmaelitáktól járó jövedelmet lekötötte a királyné számára; 1225-ben említik először a pesti plébániát; 1233-ban a pesti Domokosok rendházát; IV. Béla 1244-ben adományoz kiváltságlevelet a pesti polgároknak.

Pestnek azonban nemcsak a mai Belváros területét nevezték. A pesti rév budai oldalán, a Tabán alján már a XIII. század elejére kialakult a másik Pest, szokott nevén Kis Pest, vagy Kelenföld. 1225-ben említik Craynfeld dézsmáit, 1232-ben "mindkét Pest" plébániáit. Egy 1236-ban kelt adatból pedig azt tudjuk meg, hogy Szent Gellért vértanu egyháza Kis Pesten, másnéven Craynfeld-en állott. E Craynfeld Kelenföld régi neve, melyről későbbi okmányokból kétségtelenül megállapítható, hogy a mai Tabán területét jelölte.

Már a XII. század végén feltűnik a középkori Buda egyik szerves tartozéka: Budafelhévíz / a mai Császár és Lukács-fürdő környékén/. Első ízben 1187-ben szerepel az esztergomi johannita vagy kereszties lovagok rendházának tartozékai között a "hévízi Szent Háromság egyház". Anonymus szintén megemlíti a felső hévizeket, megkülönböztetésül az alsó hévizektől /a mai Rácfürdőtől/. A felhévizi kereszties konvent 1245-ben már önállóan működött.

Végül megemlítem, hogy a budai szigeten /Margitszigeten/ már 1225-ben említik a Szent Mihályról nevezett premontrei monostort; a nyulakszigeti domonkosok apácakolostorát, amely a szigetet nevezetessé tette. IV. Béla említett 1255-i oklevelében jön elő, s ebben a kolostor általa történt alapításáról is értesít.

E vázlat során nem terjeszkedünk ki a Budapest területén már a tájárjárás előtt fennálló egyéb falvakra, lakott helyekre /Jenő, Szent Jakab, Kána, stb./; a fent vázolt kép viszont világosan mutatja, hogy Budapest minden lényeges történeti alkotórésze 1255 előtt már fennállott, s így az 1255 évet Budapest alapítása évének kimondani nem lehet.

Az 1255-i jelentékeny dátum megünneplése olyan formában válhatna megtévesztéstől mentes történeti eseménnyé, ha összekapcsolnánk egy olyan korábbi dátummal, amely a város egyik lényeges alkotórészének korai alapítására vonatkozik. - A fent elmondottak alapján szóba jöhetne 1955-ben Pest ezeréves évfordulójának megünneplése is. Ilyen módon közelebb kerülünk a történeti igazsághoz s érzékeltetjük azt is, hogy Budapest létrejötte nem egy eseményhez fűződő alapítás, hanem több elemből és szakaszonként alakult ki.

Ki?

